

DERLEME

Mesleksel Beceri Eğitimi Açısından Geldiğimiz Nokta

Alis ÖZÇAKIR, Yeşim UNCU

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı

ÖZET

Günümüzde tıp eğitimi, büyük bir değişim içersindedir. Tıp öğrencilerinin toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde yetiştirilmesi amaçlanmıştır; bu doğrultuda tıp fakültelerinde yeni birimler kurulmaya ve müfredatta değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Son yıllarda dünyadaki tüm tıp fakültelerinde öğretim alanında 'Beceri Eğitimi' yeni bir bölüm olarak ortaya çıkmıştır. Dünyadaki bu değişim, ülkemiz tıp fakültelerinde de görülmektedir. Bu çalışmada, mesleki beceri eğitiminin Uludağ Üniversitesi ve ülkemiz tıp fakültelerindeki durumunun gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tıp eğitimi. Beceri. Eğitim. Tıp öğrencisi.

The Point That We Reached in Professional Skills Training

SUMMARY

Currently, medical education is undergoing a wide change. Educating medical students to respond to the necessities of society has been aimed; towards this aim new units have been established in the medical faculties and changing in curriculum has begun. In recent years, 'Skills Training' has emerged as a new educational field in most medical faculties in the world. This changing in the world has also been seen in our country. In this study, the aim is to investigate the current situation of the professional skills training in Uludağ University and in the other medical faculties of our country.

Key Words: Medical education. Skills. Training. Medical student.

Tıp eğitiminde anahtar rolü oynamakta olan faktör, tıp öğrencisine yeterli düzeyde mesleksel beceri eğitiminin kazandırılmasıdır. Belirlenen bu hedefe karşın acı gerçek, tıp fakültelerinin doktorları pratik açıdan yeterli ölçüde hazırlayamadığı ve mezuniyet öncesi dönemde hikaye alma, fizik muayene, tanı ve hastalık yönetimi gibi becerilerin öğretilmesinde bir takım eksikliklerin olduğunu gösteren çok sayıda verinin bulunması şeklindedir^{1,2}.

Mezuniyet öncesi tıp eğitiminde amaç, içinde bulunulan toplumun sağlık ihtiyaçlarına cevap verebilecek, yeterli bilgi ve becerilerle donanmış hekimlerin yetiştirilmesidir³. Tıp eğitiminde belirlenen amaç doğrultusunda, güncel tıbbın gerçeklerine yönelik öğrenim hedefleri saptanmalıdır. Günümüzde birçok tıp fakültesi de, toplumun ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek, bilgi ve beceri düzeyi yüksek, tıp bilimindeki gelişmeleri izleyebilen, araştırmacı, insan haklarına ve etik kurallara duyarlı hekimler yetiştirebilmek için tıp eğitimini yeniden düzenlemektedir⁴. Ülkemizde son yıllarda hareket-

lenen tıp eğitimi dinamiği doğrultusunda, bazı tıp fakültelerinde aktif eğitim sisteminin uygulamaya konulması, çekirdek müfredatın yeniden tartışılması gündemin ana konularını kapsamakta; tıp eğitiminin ayrı bir dal olarak kabul edilmesi de atılan bir diğer önemli adımı oluşturmaktadır⁵.

Bu yüzyılın başlarında tıp eğitiminde bireysel eğitim metotları yavaş yavaş yerini daha kolektif klasik sisteme devretmiş, 1960'larda da klasik yaklaşım ile ilgili hoşnutsuzlukların ortaya çıkması sonucunda çok çeşitli yeni eğitsel yaklaşımlar ortaya atılmaya başlanmıştır⁶. Tüm bu gözlemler ve gerçekler karşısında, son dekatta dünyadaki tıp fakültelerinin hemen hepsinde öğretim alanında 'Mesleksel Beceri Eğitimi' yeni, ayrı bir bölüm olarak ortaya çıkmıştır⁷.

Tıp eğitiminde görülen tüm bu değişimler, tartışmalar ülkemizde de yeni yapılanmalara ve kadrolaşmalara yol açmaya başlamıştır. Bu konuda yapılan önemli toplantılardan biri 21-22 Haziran 2002 tarihinde, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi ve Bilişimi Anabilim Dalı tarafından Ankara'da düzenlenen 'Mesleksel Beceri Eğitimi Buluşması'dır. Buluşma beklenen aksine çok sayıda üniversitenin katılımını sağlayarak; toplam 20 üniversiteden 40 katılımcı ile sıcak bir ortamda gerçekleşmiştir. Bu konuda yapılan ilk toplantı olması nedeniyle, daha çok üniversiteler arası karşılıklı bilgi aktarımı ile bugüne dek yapılanlar gözden geçiril-

Geliş Tarihi: 12.09.2002
Kabul Tarihi: 07.01.2003

Uzm. Dr. Alis ÖZÇAKIR
Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi
Aile Hekimliği Anabilim Dalı
16059 Görükle- BURSA
Tel: (224) 442 89 29

miştir. Mesleksel Beceri Laboratuvarı'na sahip olan ve beceri eğitimi veren üniversite sayısının bilinenin üzerinde olduğu da, bu paylaşımlar sayesinde anlaşılmıştır.

Ülkemizdeki çeşitli üniversitelerde beceri eğitimi konusunda neler yapılmış / yapılmaktadır:

Hacettepe Üniversitesi: Üniversite 2000 yılında entegre eğitim sistemine geçmiş, yeterliğe dayalı eğitimi ilke edinmiş ve eğitime belli ölçülerde 'Probleme Dayalı Eğitim' programları eklemiştir. Mesleksel beceri eğitimi oluşturulmada, Anabilim dallarından kendileri ile ilgili beceri listelerinin yapılması istenerek geniş bir liste oluşturulmuştur. Beceri eğitim rehberlerinin hazırlanmasında başka üniversitelerden yararlanarak, bir görüş birliği içerisinde öğrenim rehberleri oluşturulmuştur. Hacettepe Üniversitesi 2001-2002 eğitim öğretim yılının ikinci yarısından itibaren, Dönem 2 ve 3 öğrencilerine (ayrıca bazı eğitimleri Dönem 4 ve 6'ya) mesleksel beceri eğitimine başlamıştır. Öğrenciler 10-12 kişiden oluşacak şekilde ufak gruplara bölünerek, manken-maketler üzerinde becerileri uygulamaktadır. Eğitimin akış şemasında; ilk etapta kuramsal olarak ilgili becerinin görsel materyali izlenmekte, takiben becerinin demonstrasyonu yapılmakta ve öğrencilerden soru ve katkılar alınmakta, eğitimin ikinci etabını oluşturan uygulamada yetiştirici beceriyi bir öğrenci ile demonstre etmekte, ardından öğrenci beceriyi yetiştirici gözetiminde uygulamakta ve işlem sonunda geri bildirimler verilmektedir. Yapılan eğitimin değerlendirilmesinde öğrencilerden geri bildirim alınmaktadır. Mesleksel beceri eğitiminin yeni başlamış olması nedeniyle eğitime devam zorunluluğu konmuş ancak öğrencilerin beceri eğitiminde performansları ölçülmemiştir.

Pamukkale Üniversitesi: Aktif eğitim modeli uygulanmakta olan üniversitede mesleksel beceri eğitimine 1999'da başlanmıştır. Birçok üniversiteye model teşkil etmiş olan Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi ile paralel eğitim planlanmış, gerekli maketlerin alımı da bu üniversite ile işbirliği yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 40 öğrenci ile eğitim sürdürülmekte; Dönem 3 kliniğe giriş ve mesleksel beceri eğitimi uygulamaları birlikte yürütülmektedir. Eğitim sonunda mesleksel beceri sınavları uygulanmaktadır.

Cumhuriyet Üniversitesi: Mesleksel beceri eğitiminin yapılması kurulma aşamasında olup; bununla ilgili girişimlere başlanmış, kullanılacak maketler belirlenerek ilk adımlar atılmıştır.

İnönü Üniversitesi: 2000 yılında eğitimden sorumlu dekan yardımcısı ve komisyon oluşturularak, gönüllü öğretim elemanları belirlenmiştir. Erciyes ve Ege Üniversitesi Tıp Fakülteleri'nde konu ile ilgili gözlem yapılmış, fikir alınarak gerekli maketler planlanmış ve mesleksel beceri laboratuvarı kurulmuştur. Mesleksel beceri eğitimi, 2002-2003 eğitim öğretim yılında Dönem 3 öğrencilerine verilerek başlatılacaktır.

Kocaeli Üniversitesi: Mesleksel Beceri Eğitimi 2001-2002 eğitim öğretim yılında uygulamaya başlatılmıştır. Tıp eğitiminin 5 yılına bu eğitimin yayılması düşünülerek bir laboratuvar içerisinde ve maketlerle eğitim başlatılmıştır.

Toplantı süresince tüm üniversiteler tarafından sıkıntı duyulan konular ortaya konmuş ve genel olarak bu konuların her üniversite için benzer olduğu görülmüştür. En çok tartışılan konular sırasıyla:

1. *Yetiştirici ve eğitici eğitimi?* Nasıl olmalı, kimler vermeli, süreklilik durumu, standard oluşturmaları.
2. *Gönüllülük - Kadroluluk?* Mesleksel beceri eğitimini veren ekibin yalnızca gönüllülük esasına mı, yoksa sabit-süreklilik bir kadroya dayandırılarak kurumsallaştırılmasının mı gerektiği.
3. *Eğitim rehberlerinin hazırlanması?* Kim(ler) ve nasıl hazırlamalı.
4. *Eğitimin değerlendirilmesi?* Eğitim sonu değerlendirilmede kullanılan yöntemler, her bir becerinin değerlendirilmesi ya da eğiticiler/ öğrenciler tarafından seçilen becerilerin değerlendirilmesi.
5. *Motor beceriler dışında diğer alanlarda verilecek beceriler?* Bilişsel beceriler, iletişim becerileri, problem çözme gibi konuların da eğitici eğitimi kurslarına katılmasının gerekliliği.
6. *Yetiştiricilerin değerlendirilmesi?* Öğrencilerden yetiştiricilere yönelik geri bildirim alınması.
7. *Beceri eğitimini veren eğiticilerin pozisyonu?* Konusunda uzman kişilerin olması ya da pratisyen hekim, temel bilimler ve diğer dallardan kişiler.
8. *Maket ve materyallerin seçimi?* Hangi manken ve maketler kullanılmalı, çeşitliliği, maliyet-etkinlik durumu, maliyet konusunda yapılabilecekler, üretme durumu, standardizasyonu.
9. *Beceri laboratuvarında gerekli olan sarf malzemelerinin sağlanma durumu?* Günü geçmiş malzemelerin alınması, başka hastanelerden yararlanma, firmalara alternatiflerin sunulması.

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesinin Mesleksel Beceri Eğitimindeki Yeri:

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi geniş iki odadan oluşan Mesleksel Beceri Laboratuvarı'nı 1999-2000 eğitim ve öğretim yılının ikinci yarısında (Nisan 2000) hizmete sokmuştur. Belirlenen modern maketler serisi satın alınarak öğrenci eğitimine sunulmuştur. Laboratuvarın organizasyonu, idaresi ve belli dönemlerdeki beceri eğitiminin sorumluluğu Aile Hekimliği Anabilim Dalı'na verilmiş olup; Mesleksel Beceri Laboratuvarından sorumlu çekirdek personeli Aile Hekimliği Anabilim Dalı'nda görevli 1 profesör, 5 uzman doktor ve 1 hizmetli oluşturmaktadır.

İlk iki dönem (1999-2000 ve 2000-2001 eğitim öğretim yılı) Aile Hekimliği Anabilim Dalı tarafından tıp fakültesi altıncı sınıf öğrencilerine verilen mesleksel beceri eğitimi, 2001-2002 eğitim öğretim yılında, olması gerektiği şekilde, klinik öncesi dönem (Dönem 1 ve 3) öğrencilerine kaydırılmıştır. Eğitimde rehberler kullanılmakta ve öncelikle rehberdeki basamaklar doğrultusunda eğiticinin beceriyi uyguladığı, ardından eğitici gözetiminde öğrencinin uyguladığı ve sonuçta geri bildirim verildiği şekilde yapılmaktadır. Öğrenciler mümkün olan en ufak gruplara bölünerek eğitimin verimli ve amacına uygun şekilde olmasına çalışılmaktadır.

Mesleksel Beceri Eğitimi

dır. Mesleksel beceri eğitimine devam zorunluluğu aranmakta, mevcut koşullar nedeniyle dönem sonunda beceri değerlendirmesi yapılamamaktadır.

Aile Hekimliği tarafından verilen beceri eğitiminin yanısıra; laboratuvar öncelikle Anestezi, Kadın Hastalıkları ve Doğum, Plastik ve Rekonstruktif Cerrahi, Üroloji ve Kulak Burun Boğaz Anabilim Dalları tarafından öğrenci eğitiminde etkin bir şekilde kullanılmıştır. Öğrenci eğitimi dışında, laboratuvar Anestezi Anabilim dalı tarafından belli meslek gruplarına ve araştırma görevlilerine verilen birçok kursun organizasyonuna ev sahipliği yapmıştır.

Yukarıda sıralanmış olan birçok üniversiteden önce düşünülerek kurulan ve öğrenci eğitimine sunulan bir birim olmakla birlikte, bazı konularda eksikliklerin olduğu görülmektedir.

1. Mesleksel Beceri Laboratuvarı'nı kullanma açısından tüm anabilim dallarının daha fazla katılımının sağlanması gerekmektedir.
2. Eğitim rehberlerinin hazırlanmasında anabilim dallarının karşılıklı fikir alışverişinde bulunması üniversitenin kendi bünyesi içinde eğitimde bir ölçüde standartizasyonu sağlayacaktır.
3. Laboratuvarın maket ihtiyacı durumunda, konu ile ilgili Anabilim Dalları ve Mesleksel Beceri Laboratuvarı sorumlularının birlikte karar vermeleri daha yararlı olacaktır.
4. Öğrenci sayısının fazla olması eğitimdeki kaliteyi ve hedeflenen ideal eğitimi olumsuz etkilemektedir. Öğrencilerin ufak gruplara bölünmesi eğitici sayısı, maket sayısı ve mevcut laboratuvar sayısının kısıtlı olması nedeniyle bir ölçüye kadar sağlanabilmektedir. Bu açıdan çözüm yolları üretilmelidir.
5. Eğitimin değerlendirilmesi hem öğrenci, hem de eğitici açısından son derece gereklidir. Uygun değerlendirme yollarının seçilerek uygulanması eğitim açısından gereklidir.

6. Olanaklar el verdiği ölçüde mekanda bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Öğrencilere ait soyunma odaları, laboratuvar sayısının artırılması ve görsel materyallerin artırılmasının yararı tartışılmazdır.

Sonuç olarak; 'Mesleksel Beceri Eğitimi Buluşması', katılan tüm üniversitelerin bu geniş yelpaze içerisinde kendi konularını anlama açısından yararlı olmuş, üniversitelerinde yapılabilecekler hakkında fikir sahibi olmuş ve önlerine yeni ufuklar açmıştır. Bu eğitim planlanırken yaşanan zorluklar ve sorunların anlatılması Mesleksel Beceri Laboratuvarı'nı kurma aşamasında olan üniversiteler açısından yol gösterici olmuştur. Kendi üniversitemizde saptanan eksiklik ve aksaklıkların düzeltilmesi bu tip eğitimi sunan ilk üniversitelerden biri olma ayrıcalığı dışında, bu konuda söz sahibi olan üniversitelerden biri olmayı da sağlayacaktır.

Kaynaklar

1. Ledingham I.McA, Harden RM. Twelve tips for setting up a clinical skills training facility. Med Teac 1998; 20: 503-5.
2. Rolfe IE, Sanson-Fisher RW. Translating learning principles into practice: a new strategy for learning clinical skills. Med Educ 2002; 36(4): 345-52.
3. Kalaça S (ed). İnteraktif çalışma modülü: Eğitim Yönlendiricileri için El Kitabı. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi: İstanbul; 2000.
4. Günay O. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi son sınıf öğrencilerinin tıp eğitimi hakkındaki düşünceleri. Tıp Eğitimi Dünyası 2002; 7: 49-55.
5. Şahin EM, Çağlar T. Klasik eğitime aktif giriş: Trakya Üniversitesi deneyimi. Tıp Eğitimi Dünyası 2002; 7:27-31.
6. Van Dalen J, Flippo-Berger JF (eds). Skillslab. Centre for training of skills. Maastricht University Publications; 1997.
7. Bligh J. The clinical skills unit. Postgrad Med J 1995; 71(842):730-2.
8. Mesleksel Beceri Eğitimi Buluşması. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi; 21-22 Haziran 2002.